

ГРИГОРІЮ ПЕТРОВИЧУ ПІВТОРАКОВІ — 90 РОКІВ

У червні 2025 р. виповнилося 90 років Григорієві Петровичу Півтораку — академіку НАН України, визнаному фахівцеві з історії та діалектології східнослов'янських мов, етногенезу східних слов'ян, доктору філологічних наук, професорові, заслуженому діячеві науки й техніки України (2011), лауреату Премії НАН України імені І. Я. Франка (1995) та Премії НАН України імені О. О. Потебні (2010), членові науково-редакційної ради та постійному автору нашого журналу.

Історико-філологічну освіту Г. П. Півторак здобув у Полтавському державному педінституті ім. В. Г. Короленка (1959). Згодом навчався в аспірантурі Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАНУ (1961–1964). Відтоді незмінно працює в цій установі, пройшовши шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділів загальнослав'ястичної проблематики і слов'янських мов (1998–2015) та слов'янських мов (2016–2019). Нині обіймає посаду головного наукового співробітника відділу слов'янських мов. Працював також заступником академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України (2004–2020).

У доробку Г. П. Півторака близько 300 праць із питань походження, історії та діалектології східнослов'янських мов, етногенезу східних слов'ян.

У монографіях «Формування і діалектна диференціація давньоруської мови» (1988), «Українці: звідки ми і наша мова» (1993), «Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі “спільної колиски”» (2001, 2004). На основі комплексного вивчення мовних і позамовних джерел Г. П. Півторак обґрунтував власну теорію східнослов'янського глотогенезу. Показав, що головні фонетичні риси, за якими розрізняють українську, білоруську та російську мови, склалися вже в XII–XIII ст. Усі три мови виникли не зі спільної давньоруської мови, а внаслідок перегрупування шістьох давньоруських діалектних масивів у нові ареали. Учений відкидає гіпотезу про існування давньоруської

народності й розглядає Давньокиївську державу як ранню форму української державності.

Помітний слід лишив ювіляр і в галузі лексикографії. Як співукладач, співредактор та член редколегії він брав участь у створенні фундаментального «Етимологічного словника української мови» (т. 1–6, 1982–2012), для якого написав понад 3500 статей. Завдяки повноті реєстру та глибині опрацювання цей словник потрапив до числа найбільших і найкращих у слов'янській етимологічній лексикографії. «Білорусько-український словник» (2006), що його Г. П. Півторак уклав разом з О. І. Скопненком, став першим в Україні великим словником, укладеним за диференційним принципом. Він перекладає специфічну лексику сучасної білоруської літературної мови й ті слова, які семантикою, звуковим або морфемним складом, наголосом чи родовою належністю відрізняються від українських відповідників.

Григорій Петрович і далі збагачує вітчизняне мовознавство новими здобутками. Він істотно доповнив і перевидав монографію «Українці: звідки ми і наша мова. Дослідження, факти, документи» (2014), підготував обсяжний збірник своїх найважливіших праць за різні роки — «Історико-лінгвістична славістика» (2015), написав гостроактуальну книжку «Історична правда проти імперської облуди» (2018), у якій аргументовано викрив фальсифікації царськими та радянськими істориками правдивої історії українців і росіян. У дослідженні вчений простежує шляхи формування східнослов'янських народів та їхніх мов, висвітлює ментальні відмінності українців від росіян, пояснює походження назви Україна, обґрунтовує історичну необхідність заміни етнонімів русин, руський (від Русь) на українець (від Україна), розкриває причини тернистих шляхів українства.

Нині ювіляр працює над новою монографією — «Літописні кривичі та словени в епоху раннього середньовіччя». На підставі лінгвістичних, археологічних, історичних, етнографічних та інших джерел він обґрунтовує гіпотезу про те, що предками літописних кривичів та словенів були не наддніпрянські, а західні слов'яни з південної Балтики, які емігрували на північ Східної Європи протягом V–VI ст. н. е. Дослідник планує показати, що в перебігу подальшого етно- і глотогенезу західнослов'янських переселенців сформувалися, крім псковських, також близькі до них групи полоцьких та смоленських кривичів, які стали етнічною основою білорусів, а новгородські словени тривалий час становили етнолінгвістичну спільноту, на основі якої могла утворитись окрема новгородська народність. Її становлення було гвалтовно перервано наприкінці XVI ст. агресією московського царя Івана IV (Грозного) і приєднанням Новгородської республіки до Московського царства.

Журнал «Мовознавство» щиро вітає Григорія Петровича Півторака з поважним ювілеєм, бажає йому міцного здоров'я, творчого натхнення та нових наукових звершень.

У цьому номері пропонуємо увазі читачів нову актуальну статтю вченого, а також добірку статей провідних українських мовознавців — колег і послідовників ювіляра.